

Projektas „Knygų įrišų kultūra XV–XVIII a. LDK teritorijoje“

Pirmas etapas

Pristatome XVII a. **Vilniaus akademijos spaustuvės leidinių knygų įrišų** (nepriklausomai nuo įrišo sukūrimo laikotarpio) duomenų bazę iš Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių skyriaus Lituanikos fondo rinkinio. LMA Vrublevskių biblioteka savo unikaliais lituanikos kultūros paveldo fondais yra viena reikšmingiausių Lietuvoje. Tai – valstybinės reikšmės biblioteka, mokslo, kultūros ir edukacijos institucija, 1912 m. Tado Vrublevskio perduota visuomenei. Bibliotekos steigėjo funkcijas vykdo Lietuvos mokslų akademija. Biblioteka yra pirmoji Lietuvoje paveldo institucija, atkreipusi dėmesį į knygos įrišo kultūros tyrimų svarbą, aktualizuojant knygos kultūros paveldą šalyje. Bibliotekos rūpesčiu pasirodė reikšmingi Edmundo Laucevičiaus leidiniai „Popierius Lietuvoje XV–XVIII a.“ (1967) ir „XV–XVIII a. knygų įrišimai Lietuvos bibliotekose“ (1976). Pastarojoje išsamiai išdėstyti istorinių įrišų gamybos, technologinės, meninės vertės su išsamiomis iliustracijomis ir įrišų aprašu. Remiantis istoriniuose archyvuose surinkta medžiaga paskelbti Vilniaus knygrišių cecho susikūrimo ir veiklos duomenys, sudarytas išsamus XVI–XVIII a. Lietuvoje dirbusių knygrišių sąrašas.

Edmundo Laucevičiaus knygoje paskelbti tyrimai nūdienos poreikiams yra nepakankami siekiant susidaryti išsamų istorinių knygos įrišų kultūros vaizdą Lietuvoje. Autoriaus tyrime dėmesys sutelktas į autorizuotus ir vertingiausius knygų įrišus, kurie neatspindi visos LMA Vrublevskių bibliotekoje saugomos įrišų įvairovės. Dėl šių priežasčių nėra užtikrinama knygos viršelyje sukauptos informacijos integracija į knygos kultūros paveldą. Pagrindinė kliūtis – nėra susistemintų duomenų šaltinio, kuriame atsispindėtų įrišuose vyravę dekoru elementai, medžiaginė laikmena.

Kitas svarbus Bibliotekos žingsnis knygų kultūros tyrimuose siejamas su lituaniniu knygos paveldu. 1979 m. Biblioteka išleido Konstancijos Čepienės ir Irenos Petrauskienės parengtą bibliografiją „Vilniaus akademijos spaustuvės leidiniai, 1576–1805“. Tai vienas pirmųjų lituaninės spaudos tyrimų, kuriame skelbiami prie Vilniaus universiteto įkurtos Akademijos spaustuvės leidinių, saugomų didžiausių Vilniaus bibliotekų (LMA Vrublevskių, Vilniaus universiteto, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo) ir kitų raštijos paveldo institucijų fonduose, aprašai.

Vėliau, 2007 m., Biblioteka išleido katalogą „XVII a. lituanika Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje“, kuris suformulavo ir aktualizavo lituaninio paveldo reikšmę Lietuvoje. Čia su lituanikos sąvoka siejama ir visa kitakalbė su Lietuva susijusi spauda, tad ir XVII a. spaudiniai, išėję Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje.

Minėtinas ir dar vienas 1984 m. Bibliotekos išleistas išskirtinis knygos mokslo, meno ir kultūros leidinys – Vinco Kisarausko „Lietuvos knygos ženklai, 1518–1918“. Leidinyje surinkti LMA Vrublevskių, Vilniaus universiteto, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekų ir kitų atminties institucijų knygose rasti priklausomybės įrašai, superekslibrisai, antspaudai ir ekslibrisai, pateikiami šių ženklų tyrimai ir aprašai pavienių asmenų pavardžių ir institucijų pavadinimų sąrašai abėcėlės tvarka.

Dėsninga, kad šioje kultūros aplinkoje kilo idėja, išaugusi iš poreikio identifikuoti knygų įrišų tapatybę, registruoti ir paskelbti visus LDK teritorijoje buvusių perrašymo centrų ir spaustuvių XV–XVIII a. leidinių knygų įrišus, gyvavusius LDK iki Abiejų Tautų Respublikos padalijimo. Idėją parėmė Lietuvos kultūros taryba prie Kultūros ministerijos. Šiuo etapu LMAVB

Skaitmeniniame archyve (<http://elibrary.mab.lt/handle/1/4857>) Lietuvos visuomenei ir visiems, besidomintiems knygų įrišų kultūra, pateikti XVII a. **Vilniaus akademijos spaustuvės leidinių knygų įrišų** tyrimų duomenys (toliau – DB). Šis projektas išplėtoja knygos kultūros paveldo – knygų įrišų – tyrimų sritį.

XVII a. – Lietuvoje spausdintų knygų klestėjimo laikotarpis. Tad ypatingas dėmesys skiriamas šio laikotarpio knygoms išsaugoti. Kita priežastis, skatinusi sukurti DB, yra ta, kad knyga turėtų būti suvokiama kaip įvairių ją sudarančių struktūrų kompleksas, pagrįstas procesinių jos kūrimo veiksmų visuma. O tai apsunkina knygų įrišų tyrimus ir paaiškina knygų įrišų tyrėjų trūkumą. Šią spragą gali užpildyti dokumentinio paveldo tyrimų specialistai kartu su restauratoriais, t. y. dokumentotyriminkai, kartu su chemikais – medžiagų tyrėjais. Šis knygų įrišų duomenų sąvadas sprendžia keletą problemų: 1) visuomenei sudaromos sąlygos naudotis išsamiu baziniu tyrimo duomenų sąvadu ir 2) suteikia vertingų žinių restauratoriams konservuojant ir restauruojant istorinius knygų įrišus.

Siekiant ugdyti naujų tyrėjų kartą, parengtas išsamus bazinių įrišo duomenų rinkinys. DB – sąvado pobūdžio kompleksinė mokslo tyrimų priemonė. Tai pirmas bandymas Lietuvos viešojoje elektroninėje erdvėje pateikti visavertę priemonę, paremtą knygotyros bei medžiagotyros mokslų koreliaciniais ryšiais, ir paskelbti knygų įrišų tyrimo duomenis (282 dokumentai). Į DB suvesti instrumentinių ir cheminių tyrimų duomenys, sukaupiti ištyrus LMAVB įrišus su oda, paskelbti FTIR spektroskopijos grafiko, odos merėjos vaizdų bei mikrocheminių ir instrumentinių tyrimų rezultatai. Bibliografijos aprašas papildytas standartizuotu ir išsamiu knygų įrišų aprašu, įrišų duomenys susisteminti (iš viso 39 pozicijos) į dalykines rubrikas, papildyti frotazo bei fotografijų vaizdais (<http://elibrary.mab.lt/handle/1/4857/browse?type=subject>).

Project „Bookbinding Culture in the 15th–18th century GDL“

First step

We are proud to present a database of **bindings from 17th-century publications of the Vilnius Academy Printing House** kept in the Lituanica Collection of the Rare Book Department of the Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences (the bindings may be dated from different time periods).

The Wroblewski Library is one of the most significant libraries in Lithuania by virtue of its unique collections of Lithuanian cultural heritage. Now a library of state significance, a scientific, cultural and educational institution, it was given to society in 1912 by Tadeusz Wroblewski. The founding institution of the library is the Lithuanian Academy of Sciences.

The library is the first heritage institution in Lithuania to have drawn attention to the importance of bookbinding culture research in fostering book culture heritage. It was by the Library's efforts that key studies of Edmundas Laucevičius, „Paper in Lithuania in the 15th–18th century“ (1967) and „15th–18th-century bookbindings in Lithuanian libraries“ (1976), saw the light of the day. The latter work offers a comprehensive analysis of the production, technological and artistic value of old bookbindings with detailed illustrations and descriptions of bookbindings. Based on materials collected in historical archives, the study sets forth information on the foundation and activities of the Vilnius Bookbinders Guild, and provides a comprehensive list of bookbinders active in Lithuania in the 16–18th century.

However, the research published in Laucevičius' book is not sufficient for creating a comprehensive picture of the culture of historic bookbindings in Lithuania. The author accords most attention either to the items with known makers or to most valuable ones, both hardly revealing the scope of the variety of the bindings held by the Library. Due to this, he stops short of integrating information amassed in a bookbinding into the whole of book culture heritage. The main obstacle is the absence of a compendium of systematized data on main decoration elements and materials used in bookbindings.

Another important step in book culture research was made in the field of Lithuanian book heritage. In 1979, the Library published a bibliography compiled by Konstancija Čepienė and Irena Petrauskienė, „Publications of the Vilnius Academy Printing House, 1576–1805“. This is one of the first studies of print in Lithuania on the books published by the printing house of the Vilnius Academy and now kept in the most significant institutions for written heritage in Vilnius: The Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences, the Vilnius University Library and the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania.

In 2007 the Library published the catalogue *Old Lituanica in the Library of the Lithuanian Academy of Sciences*, an unparalleled work that much contributed to raising awareness of the significance of Lituanica heritage in Lithuania. The concept of Lituanica upheld in the catalogue involves all literature in other languages related to Lithuania including 17th-century publications published in the Grand Duchy of Lithuania.

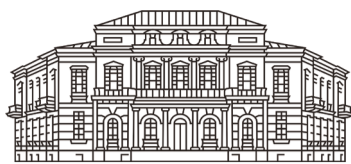
Another outstanding publication in the field of book studies, „Lithuanian book markings, 1518–1918“, by Vincas Kisarauskas, was published by the Library in 1984. This book is an examination of numerous ownership marks, supralibros, stamps and bookplates on books from the holdings of the Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences, the Vilnius University Library and the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania. Descriptions of the book markings are given in alphabetical order by personal names and by institutions.

Such a milieu of book culture was a natural place for the emergence of an idea to identify, register and present in a publication all the bindings of 15th–18th-century books produced by copying centres and printing houses that had existed on the territory of the GDL until the division of the Polish-Lithuanian Commonwealth. The idea was sponsored by the Lithuanian Council for Culture under the Ministry of Culture. Currently, a compendium of data on bookbindings from publications of the Vilnius Academy Printing House is available in the digital archive of the Library (<http://elibrary.mab.lt/handle/1/4857>) for the benefit of all interested in bookbinding culture. An important contribution to book culture heritage, the database will be of considerable use in studying and restoring bookbindings.

The 17th century was the golden age of the print book in Lithuania. Special attention paid to the preservation of the books from this time period is one of the reasons for the development of the bookbinding database. Another reason is the circumstance that the book is a multifaceted document with a multilayered structure that is not just an assortment of casual actions and/or parts. The scarcity of research into this topic is explained by the shortage of specialists in the field. The resulting gap may be filled by heritage specialists: restorers, i. e. bookbinding professionals together with researchers in chemistry. This bookbinding database solves several problems: 1) a comprehensive compendium of research data is made available to society; 2) valuable information is provided to book restorers seeking to preserve and repair historic bookbindings.

A comprehensive database containing basic data on bookbindings has been developed with a view to fostering a new generation of researchers. This is the first attempt to publish data of bookbinding research (282 bindings) in the public cyberspace of Lithuania as a comprehensive scientific resource based on correlation relationship between book studies and material studies. The database contains data of instrumental and chemical analysis of bookbinding materials, FTIR spectroscopy graphs, leather grain images. The bibliographic records contain standardized and comprehensive descriptions of bookbindings, the bookbinding data are classified into subject headings (39 entries), and supplemented by frottage images and photographs (<http://elibrary.mab.lt/handle/1/4857/browse?type=subject>).

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJOS VRUBLEVSKIŲ BIBLIOTEKA
THE WRUBLEWSKI LIBRARY OF THE LITHUANIAN ACADEMY OF SCIENCES

Projekto vykdytojai / Project team members:

Direktorius / Director
dr. SIGITAS NARBUTAS

Direktoriaus pavaduotoja
finansams / Deputy Director
for Finance
VANDA TUGUŠI

Projekto vadovė, knygų įrišų
paveldo specialistė /
Project leader, specialist in
bookbinding heritage
GRAŽINA SMALIUKIENĖ

Raštijos paveldo dokumentų
medžiagų tyrėja / Researcher
in written heritage materials
AUŠRA ČIULADIENĖ

Senųjų knygų bibliografinio
aprašo kūrėja / Compiler of
bibliographic descriptions
for old publications
DALIA BIKAUSKIENĖ

Raštijos paveldo macro
fotografė / Macro photographer
of written heritage
VALENTINA KULIKAUSKIENĖ

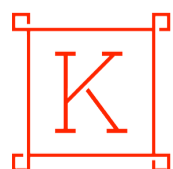
Vertėja, užsienio leidinių
komplektavimo specialistė /
Translator, specialist
in the acquisition
of foreign publications
ANA VENCLOVIENĖ

Senųjų knygų įrišų duomenų
administratorė /
Administrator of the database
of old bookbindings
LINA VEPŠTAITĖ

Projekto partneriai ir rėmėjai / Project Partners and Sponsors:

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

